

Mr.sc. Lana Bubalo  
Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

## **PRAVO ŽRTVE NASILJA U PORODICI NA NAKNADU ŠTETE**

### **Sažetak:**

Ovaj rad se bavi problematikom porodičnog nasilja sa aspekta građanskog prava, odnosno posebnu pažnju posvećuje pravu žrtve ovakvog nasilja na kompenzaciju.

Dat je historijski prikaz mogućnosti ostvarivanja naknade imovinske i neimovinske štete u domaćem i uporednom pravu, a zatim je prikazano i stanje *de lege lata*.

Nakon iznošenja relevantnog međunarodnog i domaćeg zakonodavnog okvira, vrši se analiza građanskopravnih mjera koje žrtvama stoje na raspolaganju, te predlažu načini za njihovo efikasnije ostvarivanje u sudskim postupcima. Zbog specifičnosti odnosa između štetnika i oštećenog ukazuje se na potrebu primjene alternativnih načina rješavanja sporova za naknadu štete među članovima porodice. Također, u cilju izbjegavanja sekundarne viktimizacije sugerise se da krivični sudovi sami rješavaju istaknute imovinskopravne zahtjeve, umjesto da stranke upućuju na parnicu.

U skladu sa savremenim trendovima u uporednom i međunarodnom pravu, u radu se naglašava nužnost obeštećenja žrtve porodičnog nasilja iz posebno ustanovljenog državnog Fonda za naknadu štete.

**Ključne riječi:** Porodično nasilje, naknada štete, imovinskopravni zahtjev, Fond za kompenzaciju žrtava nasilja.

### **Uvod**

Iako ne postoji univerzalno prihvaćena definicija porodičnog nasilja, prema Konvenciji o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija)<sup>1</sup>, nasilje u porodici označava svako

<sup>1</sup> Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence) je usvojena u Vijeću Evrope 7.aprila 2011. godine. Konvencija još nije stupila na snagu, a dostupna je na: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/texts/Convention%20210%20Bosnian.pdf> (02.02.2013).

djelo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dođe u porodici ili domaćinstvu, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom.<sup>2</sup>

Ovoj definiciji bi svakako trebalo, u skladu sa preporukama ekspertne grupe Ujedinjenih nacija<sup>3</sup> dodati i lica koja su bila ili su još uvijek u emotivnoj ili seksualnoj vezi bez obzira na to da li su nekada živjela u istom domaćinstvu,<sup>4</sup> te istospolne partnere.<sup>5</sup>

Prema podacima Vijeća Evrope,<sup>6</sup> svaka četvrta žena jednom u životu doživi neki oblik porodičnog nasilja.<sup>7</sup> Statistike pokazuju i to da se 70 posto nasilja nad djecom dešava u porodici.<sup>8</sup> Poražavajuće trendove u tom smislu slijedi nažalost i naša zemlja.<sup>9</sup> Radi se o široko rasprostranjenom i ozbiljnom društvenom problemu na koji pravni sistem mora odgovoriti kreiranjem odgovarajućih mehanizama, kako bi se, uz kažnjavanje počinioca u krivičnom postupku, efikasno moglo ostvariti i pravo žrtve na imovinsku i neimovinsku štetu za pretrpljeni fizički i psihički boli ili strah.

2 Čl. 2. Istanbulske konvencije.

3 United Nations, *Good practices in legislation on violence against women*, Report of the expert group meeting, Beč, 26–28 Maj 2008, str. 27, dostupno na: [http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw\\_legislation\\_2008/Report%20EGMGPLVAW%20\(final%2011.11.08\).pdf](http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/Report%20EGMGPLVAW%20(final%2011.11.08).pdf) (14.02.2013.)

4 Upravo je veliki broj prijava od strane adolescenata i mladih žena razbio predrasudu po kojoj je za nasilje bitan bračni status ili zajednica života. Vidjeti: Römken, R. i Mastenbroek, S., *Budding happiness. The relational dynamics of the abuse of girls and young women by their boyfriends*. R. Klein (Ed), *Multidisciplinary perspectives on family violence*, Routledge, London, 1998., str. 58-75.

5 Nasilje među članovima porodice nije prvenstveno problem heteroseksualnih parova. U jednom od rijetkih istraživanja o porodičnom nasilju u homoseksualnim zajednicama provedenog u Velikoj Britaniji, pokazalo se da je više od trećine (38.4%, 266/692) ispitanih doživjelo porodično nasilje u istospolnoj vezi. Vidjeti: Donovan, Catherine, et. al., *Comparing Domestic Abuse in Same Sex and Heterosexual Relationships*, Univerzitet u Sunderland-u i Univerzitet u Bristol-u, 2006., str. 7. Dostupno na: <http://www.bris.ac.uk/sps/research/projects/completed/2006/rc1307/rc1307finalreport.pdf> (05.02.2013.)

6 Vijeće Evrope, *Preporuka Rec(2002)5 Odbora ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja i Memorandum s objašnjenjima*, Ured za ravnopravnost spolova, Vlada R Hrvatske, str. 45.

7 Upravo je nasilje nad ženama i djecom najčešći pojavni oblik porodičnog nasilja, iako se kao žrtve pojavljuju i muškarci.

8 <http://www.nezavisne.com/novosti/drustvo/Nasilje-nad-djecom-u-BiH-Serpa-vrele-vode-na-glavu-da-proradi-mozak-147934.htm> (12.01.2013.).

9 Prema procjenama, danas je svaka treća žena u BiH žrtva porodičnog nasilja, vidjeti: <http://www.slobodnaevropa.org/content/narandzasti-dan-u-bih-svaka-treca-zena-zlostavljana/24808403.html> (05.01.2013.).

Nasilje u porodici je u velikom broju zemalja definisano kao krivično djelo,<sup>10</sup> odnosno prekršaj. Međutim, nasilje je i građanskopravni delikt, pa žrtva ne bi smjela ostati bez adekvatne satisfakcije samo zato što je sa štetnikom veže intiman, porodični odnos.

Iako bi smisao porodice, između ostalog, trebao biti pružanje sigurnosti, brige i dobrobiti za sve njene članove, nerijetko se upravo tu dešavaju neki od najtežih oblika kršenja prava ličnosti.

Dok su krivične sankcije i zaštitne mjere primarno fokusirane na počinioce porodičnog nasilja, građanskopravna sredstva koja žrtvi stoje na raspolaganju prvenstveno za cilj imaju njeno obeštećenje, te iako ne mogu u potpunosti otkloniti štetu, daju joj mogućnost da pribavi određeno zadovoljstvo kako bi ublažila pretrpljenu bol i strah.

Propisima o naknadi štete ljudskih prava se štite na na nivou privatnog prava, tj. horizontalno među građanima, odnosno članovima porodice *inter se*. Tako se pojedincu na raspolaganje stavlja instrumentarij kojim sam može zaštititi svoju ličnost od protupravnog napadanja, što nijedna druga grana prava (ustavno, krivično, upravno) ne može nadomjestiti ni postići. Osim toga, građanskopravne mjere dodatno utječu na štetnika da prestane sa nedopuštenim ponašanjem i da prizme odgovornost za svoja djela.

## 1. Historijski kontekst

Normativno-pravno regulisanje problema nasilja u porodici je novijeg datuma i u skladu je sa promjenama u percipiranju porodičnog nasilja kao javnog, a ne isključivo privatnog problema.<sup>11</sup> Ukorijenjeno u tradicionalnoj muškoj dominaciji nad ženom i djecom, porodično nasilje je sve donedavno bilo,<sup>12</sup> a u nekim kulturama je još uvijek, <sup>13</sup> društveno prihvatljivo.

10 Nasilje u porodici se počelo priznavati kao krivično djelo tek 70-tih godina 20. vijeka. Danas 125 zemalja svijeta ima zakone koji predviđaju krivične sankcije za porodično nasilje. <http://www.unwomen.org/2012/11/un-women-executive-director-launches-new-initiative-to-spotlight-national-commitments-to-end-violence-against-women/> (13.02.2013.)

11 *Sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici u Republici Srpskoj*, publikacija Vlade Republike Srpske i Gender centra - Centar za jednakost i ravnopravnost polova, Banja Luka, 2009. str. 9.

12 U Engleskoj, a kasnije i u Americi je postojalo tzv. „Pravilo palca“ prema kojem je muž imao pravo da tuče ženu štapom koji nije smio biti deblji od njegovog palca. O vome vidjeti više kod: Friedling, A. Richard, *The Rule of Thumb - “Plaintiffs” Domestic Violence Tort Actions*, [http://plaintiffmagazine.com/Nov09/Friedling\\_The-Rule-of-Thumb-Plaintiffs%20domestic-violence-tort-actions\\_Plauntiff-magazine.pdf](http://plaintiffmagazine.com/Nov09/Friedling_The-Rule-of-Thumb-Plaintiffs%20domestic-violence-tort-actions_Plauntiff-magazine.pdf) (02.02.2013.)

13 Tako je npr. 2010. godine Vrhovni sud Saudijske Arabije presudio da muž ima pravo fizički da disciplinira svoju ženu i djecu, u mjeri u kojoj im to ne ostavlja vidljive

Kao posljedica patrijahalne ideologije koja je bila u osnovi rimskog društvenog i pravnog sistema, ženama i djeci nije bilo dopušteno da tuže *pater familijasa* zbog nasilja, jer je on imao potpunu vlast i neograničenu kontrolu (*potestas*) nad članovima porodice i porodičnom imovinom<sup>14</sup>Odlučivao je o životu i smrti, te nije snosio odgovornost za imovinsku ili neimovinsku štetu koju im je prouzrokovao svojim nasilničkim ponašanjem.<sup>15</sup>

Nemogućnost članova porodice da tuže jedni druge javlja se i kasnije, u modernim pravima.

U 19. stoljeću u zemljama Common law pravne tradicije, u skladu sa principom neintervencije u porodične odnose, u sudskoj je praksi razvijen uzajamni imunitet članova porodice od građanskopravne odgovornosti.

*Inter-familiar tort immunity* je opći porodični imunitet koji obuhvata:

1. Imunitet između bračnih partnera (*inter-spousal tort immunity*)
2. Imunitet između roditelja i djece (*parent-child tort immunity*).

Kako je ideja da se bračni partneri međusobno tuže teško spojiva sa konceptom braka, bračni se imunitet zasnivao na pravnoj fikciji da muž i žena imaju isti pravni identitet, onaj mužev.<sup>16</sup> Žena je brakom sjedinjena sa svojim mužem, a muž je bio njen zakonski zastupnik sa pravnim ovlaštenjem da štiti njene interese. Smatralo se stoga da bi omogućavanje ženi da tuži muža bilo bi paradoksalno, jer bi muž tako zapravo tužio sam sebe.<sup>17</sup>

Ovaj imunitet je u Engleskoj ukinut tek 1962. godine, a u SAD-u je većina saveznih država postepeno ukinula ili znatno ograničila njegovu primjenu, dok ga je samo jedna država - Louisiana zadržala u izvornom obliku.<sup>18</sup>

---

tragove. <http://www.hrw.org/news/2010/10/19/uae-spousal-abuse-never-right> (15.01. 2013).

14 Hollister, Gail, *Parent - child immunity: A Doctrine in Search of Justification*, Fordham Law Review, vol. 1. br. 4, 1982., str.490.

15 U Rimskom pravu je postojala odgovornost za *iniuriu* slobodnog građanina, koja je prvobitno obuhvatala fizičke povrede, a kasnije je proširena i na vrijeđanje i omalovažavanje druge osobe. Ipak, smatra se da se naknada koja je dosuđivana nije mogla smatrati naknadom u građanskopravnom smislu, jer je cilj prvenstveno bio da se štetnik kazni, a ne da se oštećenom pruži zadovoljenje.

16 Ovo gledište svoje korijene zapravo ima Biblijskom shvatanju o jedinstvu muškarca i žene. Tako se u Knjizi Postanka (2:23 i 2:24) kaže: „Na to čovjek reče: Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mojega! Ženom neka se zove, od čovjeka kad je uzeta! Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu i bit će njih dvoje jedno tijelo.”

17 Više o ovom institutu vidjeti kod: Dalton, Clare, *Domestic violence, Torts and Divorce: Constraints and Possibilities*, New England Law Review br. 31 (1997).

18 Shmueli, Benjamin, *Tort Litigation Between Spouses: Let's Meet Somewhere in the Middle*, Harvard Negotiation Law Review, Vol. 15, 2010., str. 22.

Nemogućnost djeteta da tuži roditelje zbog povrede ličnih prava u američkoj praksi ima korjene u Rimskom pravu.<sup>19</sup> Za razliku od žene, djeci se u common law-u oduvijek priznavao pravni subjektivitet,<sup>20</sup> ali je sudska praksa tužba zabranjivala tužbe za naknadu štete,<sup>21</sup> jer se smatralo da bi se tako mogao narušiti roditeljski autoritet i roditeljska diskrecija pri odlučivanju o tome kako odgajati svoje dijete.<sup>22</sup>

Od srednjeg vijeka položaj djeteta se postepeno popravljao. Priznato mu je pravo da posjeduje imovinu, a društvo je uvidjelo potrebu za uvođenjem moralnih i pravnih sankcija nasilnim roditeljima. Tako je odnos roditelj – dijete postao je mnogo ravnopravniji.<sup>23</sup>

U našem je pravu dugo postojala nemogućnost ostvarivanja prava na novčanu naknadu nematerijalne štete općenito, pa tako i za nematerijalnu štetu prouzrokovanu porodičnim nasiljem. Naime, smatralo se da se psihički i fizički bolovi ne mogu izraziti u novcu.

Uz to, postojala je i bojazan da može doći do komercijalizacije ličnih dobara čovjeka, što je protivno svrsi ovog instituta. Danas ovaj institut više nije sporan, a smatra se da, iako novčana naknada nematerijalne štete ne može izbrisati pretrpljenu bol, odnosno uspostaviti (vratiti) ono stanje koje je postojalo prije nastanka štete, ona žrtvi omogućava da postigne psihološku ravnotežu i doživljenu neprijatnost ublaži nečim što joj predstavlja zadovoljstvo.

Kada je u pitanju naknada za pretrpljenje duševne bolove djetetu, sudska praksa je i kod nas dugo nakon priznavanja nematerijalne štete bila na stanovištu da dijete ne može biti sposobno za doživljavanje duševnog bola, pa da stoga i ne postoji osnov za dodjeljivanje ove naknade. Tako je Vrhovni sud Jugoslavije na Savjetovanju građanskih odjeljenja i sudija predstavnika građanskih odjeljenja republičkih Vrhovnih sudova od 18. i 19. juna 1968. godine zauzeo stav da „prilikom suđenja o zahtjevu djeteta za novčanu naknadu nematerijalne štete, u svakom konkretnom slučaju cijeni

19 Hollister, G., op.cit. str. 489.

20 Wingerter, Isabel, *Parent – Child Tort Immunity*, Louisiana Law Review, vol. 50, br. 5. 2010, str. 1134.

21 Prvi put je ova doktrina primjenjena u predmetu *Foley v. Foley* 1895. godine u saveznoj državi Illinois. U svom prvobitnom obliku se naročito primjenjivala na maloljetnike koji su još uvijek pod roditeljskim staranjem, a nije se odnosila na punoljetnu i emancipiranu djecu, Daimond, J. Brian, *Parent-Child Immunity and Other “Family” Tort Issue*, The Journal of the DuPage County Bar Association, vol. 10 (1997-98), str. dostupno na: <http://www.dcbabrief.org/vol101097art6.html> (13.02.2013.). Danas je napuštena u 1/3 američkih država.

22 Predmet *Goller v. White*, Vrhovni sud Wisconsin-a (1968), predmet *Stallman v. Youngquist*, Vrhovni sud Illinois-a (1987).

23 Hollister, G., op.cit., str. 508.

se da li je dijete s obzirom na njegovu dob, uzrast i psihičko- emocionalnu razvijenost sposobno za doživljavanje bola za koji traži naknadu. Sadašnja sudska praksa uzima u pravilu, da ta sposobnost nastaje oko šeste, a izuzetno oko pete ili četvrte godine života djeteta.<sup>24</sup> Ipak, Vrhovni je sud Slovenije zauzeo stav da životna dob djeteta nema značaja za ostavriavanje njihovog prava na naknadu nematerijalne štete. Poslije toga izmijenjena je i sudska praksa.

## 2. Doktrinarni stavovi

I u teoriji postoje različita shvaćanja o opravdanosti tužbe za naknadu štete unutar porodice.

Individualističko shvaćanje primat daje pojedincu kao članu porodice. Ističe se da je svaki član porodice autonoman, i da ima pravo da tuži druge članove za štetu koja mu je prouzrokovana. Na taj način se postiže ravnopravnost svih članova porodice, a prava „slabijih“ članova su bolje zaštićena.

Kolektivističko shvaćanje polazi od zaštite interesa porodice kao cjeline, pa prava pojedinca koji je oštećen trebaju biti „žrtvovana“ u korist interesa očuvanja porodice, porodičnog sklada i odnosa među njenim članovima.

Zato se isključuje mogućnost tužbe između članova porodice za naknadu štete.<sup>25</sup>

Kao dodatni argument protiv omogućavanja tužbe za naknadu štete među članovima porodice neki autori navode da građanski postupak u većoj mjeri nego krivični postupak narušava porodične odnose jer ga inicira žrtva, za razliku od krivičnog postupka kojeg pokreće i provodi u javnom interesu tužilac i drugi državni organi. Tako se pokretanjem građanske parnice članovi porodice dovode u direktan konflikt.<sup>26</sup> Međutim, kako je građanska odgovornost blaža u odnosu na krivičnu, nema razloga da se ne dopusti da počinitelj porodičnog nasilja odgovara i po pravilima građanskog prava.

Osim toga, ako se jedan član porodice odlučio podići tužbu za naknadu štete, odnosi u porodici su vjerovatno već toliko narušeni da ih više nema smisla pokušavati očuvati.<sup>27</sup>

24 Bilten Vrhovnog suda Jugoslavije br. 23., navedeno prema Petrović, M., Zdravko, op.cit. str. 111.

25 Shmueli, Benjamin, *Love and the Law, Children against Mothers and Fathers: or, What's Love Got to Do With It?*, Duke Journal of Gender Law & Policy, vol. 17:131 (2010), str. 134.

26 i.d., *Tort Litigation between Spouses*, cit., str. 11.

27 i.d., *Love and the Law*, cit. str. 141.

Osim toga, u literaturi se kao razlog protiv ovakvih tužbi za naknadu štete navodi i slijedeće:

- neprihvatljivo je raspravljanje porodičnih i intimnih odnosa u javnosti<sup>28</sup>
- na ovaj način „na mala vrata“ uvodi elemenat krivice u porodično pravo<sup>29</sup>
- teoretski se može desiti da isplaćenu naknadu po osnovu imovinske ili neimovinske štete naslijedi štetnik ako oštećeni umre prije njega, što je neprihvatljivo<sup>30</sup>
- isplaćivanje naknade bi se moglo negativno odraziti na životni standard ostalih članova porodice<sup>31</sup>
- podnošenje tužbe od strane djeteta bi moglo dovesti do percipiranja djeteta kao neprijatelja porodice<sup>32</sup>
- Podnošenje tužbe za naknadu štete od strane djeteta ne bi bilo u njegovom najboljem interesu.<sup>33</sup>

#### 4 . Relevantni pravni okvir

Na univerzalnu prirodu problema porodičnog nasilja u savremenom društvu ukazuje činjenica da je u ovoj oblasti usvojeno niz međunarodnih i regionalnih dokumenata. Među najznačajnijim dokumentima koji tretiraju pitanje naknade štete je svakako već spomenuta Konvencija Vijeća Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici<sup>34</sup> i Dodatak Preporuci Rec 5 (2002) Vijeća Evrope o zaštiti žena od nasilja.<sup>35</sup> Ovi dokumenti obavezuju države članice da osiguraju obeštećenje za žrtve porodičnog nasilja u okviru svojih nacionalnih zakona.

28 i.d., *Tort Litigation between Spouses*, cit. str. 9.

29 Ibid., str. 22.

30 Wingerter, I. op.cit., str. 1135.

31 Hollister, G., op.cit., str. 497.

32 Shmueli, B., *Love and the Law*, cit. str. 141.

33 Wellman, Carl, *Medical Law and Moral Rights*, Springer, Dordrecht, 2005., str. 104.

34 Prema čl. 30. st. 1. Istanbulske konvencije: “Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi omogućile žrtvama pravo na naknadu od učinilaca za svako krivično djelo iz ove Konvencije”.

35 Tačka 36. Preporuke Rec(2002)5: „Države članice trebale bi osigurati da žrtve, u slučajevima kad je nasilje činjenično utvrđeno, dobiju primjerenu naknadu za svaku novčanu, fizičku, psihološku, moralnu i socijalnu štetu koju su pretrpjele, u skladu s težinom počinjenog djela, uključujući i nastale sudske troškove.“ Dostupno na: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/violence-against-women/Rec%282002%295\\_Croatian.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/violence-against-women/Rec%282002%295_Croatian.pdf) ( 01.02.2013.)

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH<sup>36</sup> kao *lex specialis* ne sadrži posebne odredbe o naknadi štete žrtvama porodičnog nasilja. Takve odredbe ne sadrži ni Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine<sup>37</sup> u okviru odredbi o postupku zaštite od nasilničkog ponašanja u porodici.<sup>38</sup> Stoga, možemo zaključiti da se na ova pitanja primjenjuju opća pravila o naknadi štete Zakona o obligacionim odnosima (ZOO).<sup>39</sup>

Prema tim pravilima, svako je dužan suzdržavati se od postupaka kojima se drugom prouzrokuje šteta,<sup>40</sup> a onaj ko drugom prouzrokuje štetu dužan ju je nadoknaditi.<sup>41</sup>

Zakoni o krivičnom postupku<sup>42</sup> propisuju da žrtve krivičnih djela, pa time i porodičnog nasilja, imaju pravo podnijeti imovinskopravni zahtjev. Prema navedenim zakonskim odredbama, stvar je ocjene suda koji vodi krivični postupak da li će sam odlučiti o imovinskopravnom zahtjevu ili će oštećene uputiti na parnični postupak.

## 5. Naknada štete

Porodično nasilje za posljedicu najčešće ima i nastanak imovinske odnosno neimovinske štete. Imovinska šteta može biti obična šteta ili izgubljena dobiti.

Neimovinska šteta se sastoji u nanošenju drugom fizičkog ili psihičkog bola ili straha. Novčana naknada se može dobiti samo za povrede onih prava koje zakon izričito predviđa, tj. za pretrpljene fizičke bolove, za pretrpljene duševne bolove zbog umanjenja životne aktivnosti, naruženosti, povrede časti i ugleda, slobode ili prava ličnosti, smrti bliske osobe, te za strah.<sup>43</sup>

Bol je subjektivni osjećaj koji se redovno javlja kod čovjeka pri svijesti i kod zdravog organizma u slučaju kad mu se naruši tjelesni integritet.

36 „Službene novine Federacije BiH“, br. 22/05.

37 „Službene novine Federacije BiH“, br. 35/05 i 41/05, čl. 380 - 382.

38 Takve odredbe ne sadrže ni Porodični zakon Republike Srpske, niti Porodični zakon Brčko Distrikta.

39 „Službeni list SFRJ“ br.29/78,39/85,57/89, „Službene novine Federacije BiH“ br. 42/11.

40 Čl. 16. ZOO. Riječ je o negatornoj zaštiti prava ličnosti, baš kao što postoji negatorni vlasnički zahtjev po stvarnom pravu.

41 Čl. 154 (1) ZOO.

42 Zakon o krivičnom postupku FBiH, „Sl. novine F BiH“ br. 35/03,37/03,56/03, Glava XVI.

43 Čl. 200. st. 1. ZOO.

Umanjenje životne aktivnosti je vid nematerijalne štete koji nastaje kad usljed tjelesne povrede kod povrijeđenog nastupi nemogućnost ili smanjena mogućnost funkcionisanja organa u cjelini, ili jednog njegovog dijela, što dovodi do toga da oštećeni ne može vršiti uopće, ili može vršiti ograničeno i uz pojačane napore ili tegobe, opšte životne funkcije i aktivnosti kao što su: kretanje, vršenje svakodnevnih radnji u životu, obavljanje fizioloških funkcija ili zadovoljenje drugih opštih ili uobičajenih životnih potreba.

Naruženost kao vid nematerijalne štete se manifestuje potpunom ili djelomičnom gubitku ekstremiteta, naruženju estetskog izgleda ili naruženju nekog dijela tijela.

Smrt ili teški invaliditet bliskog lica može izazvati teške posljedice kod njegovih najbližih, od stresa do teških fizičkih oboljenja. U takvim slučajevima tzv. posredna žrtva ima pravo na naknadu neimovinske štete (npr. dijete ima pravo na novčanu naknadu od oca koji je ubio njegovu majku ili joj nanio teške tjelesne povrede).

Strah je psihički osjećaj i posljedica je neke opasnosti u kojoj se našlo lice koje ga doživljava.

Prema važećem rješenju ZOO - a, sama povreda prava ličnosti nije sankcionisana, osim ako ona istovremeno nije prouzrokovala fizički ili duševni bol ili strah. Ako posljedica povrede ličnih prava izostane ili se ne javi u potrebnom intenzitetu i trajanju, pravno relevantne neimovinske štete nema, pa prema tome nema ni pravične novčane naknade. Savremena zakonodavstva uglavnom napuštaju ovu subjektivnu koncepciju naknade nematerijalne štete (Njemačka, Švicarska, Francuska, Hrvatska), šireći tako krug subjekata kojima se priznaje ovo pravo. Stoga bi i u sklopu budućih izmjena ZOO-a trebalo razmotriti uvođenje objektivne koncepcije nematerijalne štete kako bi se pružila bolja zaštita oštećenim licima.<sup>44</sup>

Duševna bol koju žrtve trpe zbog povrede prava ličnosti je tim veća što su štetnici članovi porodice sa kojim je oštećeni emotivno vezan.

I dok iznos naknade imovinske štete uglavnom nije teško utvrditi, odmjeravanje novčane naknade nematerijalne štete je vrlo delikatan i složen

44 Ovakvo stajalište zastupljeno je danas u većem dijelu teorije. Vidjeti: Petrović, M., Zdravko, *Naknada nematerijalne štete zbog povrede prava ličnosti*, Novinsko-izdavačka ustanova "Vojska", Beograd, 1996, str. 13, Romštajn, Ivan, *Naknada nematerijalne štete za fizičke bolove*, Pravni život br. 3/88,, str. 466., Radolović, Aldo, *Pravo ličnosti kao kategorija građanskog prava*, Doktorska disertacija, Pravi fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 164, Andrejević, Snežana et. al., *Naknada nematerijalne štete: nove tendencije*, Izbor radova sa savjetovanja Udruženja za odštetno pravo Beograd, Jugoslovenski pregled, 2009, str. 92, Petrović, Z., *Novčana naknada nematerijalne štete i prava ličnosti*, Pravni život, br. 1/89. i dr.

postupak jer ne postoji neko opće mjerilo s obzirom na veoma različitu moralno - psihički konstituciju svakog pojedinca, kao i ostale okolnosti u kojima se dogodila šteta. Svakako se pri njenom odmjeravanju mora voditi računa o intenzitetu fizičkih i psihičkih bolova, kao i o njihovom vremenskom trajanju.

Naknada štete u našem pravu nije kazna već ima isključivo reparacionu funkciju, što se vidi i u određivanju njene visine koja je proporcionalna šteti. Kažnjavanje štetnika je zadatak krivičnog prava.

Za razliku od zemalja evropsko kontinentalnog pravnog kruga, u zemljama common law pravne tradicije postoji mogućnost dosuđivanja i tzv. kaznene odštete (*punitive* ili *exemplary damage*). Takve su odštete reakcija građanskog prava na društveno neprihvatljivo ponašanje i dosuđuju se iznad i preko iznosa nužnog za kompenzaciju.

Specifičnost angloameričkog prava u pogledu naknade štete zbog porodičnog nasilja jeste i to što se u nekim državama SAD-a poput New Jersey-a postupak za razvod braka i za naknadu štete spajaju tj. delikt učinjen od jednog bračnog partnera je sastavni elemenat tužbe za razvod braka. Na ovaj se način štedi vrijeme i novac. Druge države poput Colorada i Arizone, izričito zabranjuju spajanje. Naime, razvod se tiče okončanja braka i raspodjele imovine bez obzira na krivicu. Uz to, odlučivanje o naknadi štete u istom postupku može dovesti do razvlačenja postupka razvoda, gdje se odlučuje o pitanjima poput izdržavanja i povjeravanja djece.<sup>45</sup> U trećoj skupini američkih država poput Aljaske i Idaho – a, zahtjev za naknadu štete može biti kombinovan sa tužbom za razvod, ali ne mora biti.<sup>46</sup>

## 6. Vrsta postupka za naknadu štete

Krivični sudovi u najvećem broju slučajeva sami ne odlučuju o imovinskopравnom zahtjevu žrtve<sup>47</sup> jer bi to moglo dovesti do odugovlačenja postupka, već upućuju na ostvarivanje prava u parnici.<sup>48</sup> Parnični postupak suviše dugo traje, skopčan je s velikim finansijskim izdacima i oštećeni često ne mogu da realizuju naplatu dosuđene naknade u izvršnom postupku.

45 Vidjeti Shmueli, B., *Tort Litigation between Spouses*, cit., str. 9.

46 O ovome više: Dalton, Clare, op.cit.

47 *Krivična odgovornost i sankcionisanje počinilaca nasilja u porodici*, op.cit., str. 59.

48 Naprimjer, upućivanje na parnični postupak primijećeno je u svim postupcima za krivično djelo nasilja u porodici pred određenim sudovima, što daje osnova za sumnju da određeni sudovi neslužbeno primjenjuju ovu metodologiju rada po automatizmu. Ibid.

Svi prisutni problemi su dodatno izraženi ako je žrtva dijete.

Zato u parnici, žrtvama bez pravne, odnosno besplatne pravne pomoći, značajnih finansijskih sredstava i mogućnosti da vode, po pravilu dugotrajan postupak, pravo na naknadu štete ostaje apstraktno.<sup>49</sup>

Jedan od načina da se žrtvama porodičnog nasilja olakša ostvarivanje prava na naknadu štete jeste uvođenje obaveze sudovima da o istaknutom zahtjevu za naknadu štete odlučuju u krivičnom postupku.

Sobzirom da se vještačenje u pravilu provodi i u krivičnom postupku, od angažovanih bi se vještaka moglo tražiti da daju nalaz i mišljenje u odnosu na postojanje, stepen i intenzitet svih vidova nematerijalne štete, čime bi se parnični postupak učinio suvišnim i nepotrebnim. No svakako bi trebalo zadržati mogućnost da žrtva koja je nezadovoljna visinom naknade ostavrene kroz krivični postupak, može pokrenuti i parnični postupak.<sup>50</sup>

Prednosti rješavanja imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku sa aspekta žrtve su očigledne. Žrtva ne bi morala da vodi još jedan postupak koji bi je izlagao ne samo sudskim troškovima, već i sekundarnoj viktimizaciji, odnosno ponovnom saslušavanju i ispitivanju o traumatičnom događaju o kojem je već saslušavana u krivičnom postupku.<sup>51</sup>

Osim toga, krivični postupak je efikasniji i brži u odnosu na parnični,<sup>52</sup> naročito ako uzmemo u obzir činjenicu da parnični sudovi obično čekaju da se krivični postupak okonča pravosnažnom presudom, pa tek onda odlučuju o naknadi štete.<sup>53</sup>

Treba imati u vidu da satisfakcija koja nije blagovremena gubi svoju

49 O nedostacima građanskog postupka u rješavanju zahtjeva za naknadu štete vidjeti u Zborniku radova sa konferencije „Pravo žrtava na kompenzaciju“, Udruženje javnih tužilaca i zamjenika javnih tužilaca Srbije, Društvo sudija Srbije i oebs, Beograd 2011., str. 5.

50 Kostić, T., op.cit. str. 33.

51 Sekundarnoj viktimizaciji su posebno izložene žrtve porodičnog nasilja, koje se zbog uzrasta, psihofizičkih karakteristika ili prirode zločina kome su izložene, smatraju posebno ranjivim.

52 I parnični postupak, međutim, ima određene prednosti u odnosu na krivični; sama je procedura isključivo vezana samo za kompenzaciju, ima dovoljno vremena da se detaljno razmotri pitanje štete, odnosno vrsta i visina naknade, kako opšte tako i posebne, naknada se može tražiti čak i kada je izvršilac oslobođen optužbe., Vidjeti detaljnije kod: Jekić, Gordana i Anđelković, Maja, *Fond za kompenzaciju žrtava krivičnih djela da elementima nasilja*, Zbornik radova sa konferencije Pravo žrtava na kompenzaciju, Udruženje javnih tužilaca i zamjenika javnih tužilaca Srbije, Društvo sudija Srbije i oebs, Beograd 2011., str. 36.

53 Sinanović, Biljana, *Mogućnost ostvarivanja naknade štete za žrtve i oštećene u krivičnom postupku*, Zbornik radova sa konferencije Pravo žrtava na kompenzaciju, Udruženje javnih tužilaca i zamjenika javnih tužilaca Srbije, Društvo sudija Srbije i oebs, Beograd 2011., str. 27.

svrhu u odnosu na žrtvu, s obzirom da joj je primarna funkcija da žrtvi ublaži fizički i psihički bol i strah koji je pretrpjela.<sup>54</sup>

Zahtjev za naknadu štete se može postaviti i nezavisno od krivičnog postupka, kako u toku trajanja porodične zajednice, ali češće nakon njenog okončanja. Naime, ako bračna zajednica još traje, žrtva je prvenstveno zainteresovana za fizički i ekonomski opstanak i zadržavanje kontakta sa djecom.<sup>55</sup>

Činjenica da su žrtva i nasilnik još u braku ne bi trebala biti prepreka za obavezivanje štetnika na plaćanje novčane naknade imovinske i neimovinske štete. Ako su u vrijeme podnošenja tužbe štetnik i oštećeni još u braku, a štetnik nema posebnu imovinu, potrebno je podnijeti zahtjev za podjelu bračne stečevine.<sup>56</sup>

Osim toga, percepcija porodice kao jedinstvene ekonomske cjeline je zastarjela, jer u modernom društvu porodični su imovinski odnosi mnogo kompleksniji. Danas mnogi parovi imaju odvojene račune, zaključuju bračne ugovore, trajno su ili privremeno rastavljeni, vjenčani su samo na papiru i sl.<sup>57</sup>

Dosuđeni iznos odštete ulazi u posebnu imovinu oštećenog<sup>58</sup> i on/ona s tim iznosom može samostalno raspolagati.

U slučaju kada se kao tužilac pojavljuje dijete, najbolje bi bilo narediti uplatu novca na poseban račun kojim će dijete moći raspolagati nakon punoljetstva.<sup>59</sup>

## 7. Obeštećenje žrtava od strane države

Međunarodni standardi jasno nalažu da, ukoliko obeštećenje nije dostupno direktno od štetnika, država bi trebala osigurati novčanu naknadu žrtvama (porodičnog) nasilja.<sup>60</sup> U svim međunarodnim dokumentima koji se

54 U skladu sa čl. 4.. Deklaracije UN-a o osnovnim principima pravde za žrtve krivičnih djela i zloupotrebe moći „prema žrtvama treba postupati sa suosjećanjem i poštivati njihovo dostojanstvo. One imaju pravo na pristup zakonskim mehanizmima i *na brzo obeštećenje*, u skladu s odredbama domaćih zakona, *za štetu koju su pretrpjele*. (naglasila L.B).

55 Wriggins. J., op.cit., str. 141.

56 Vidjeti čl. 255. st. 2. Porodičnog zakona FBiH.

57 Shmueli, B., *Tort Litigation between Spouses*, cit. str. 5.

58 U skladu sa čl. 254 st 2. Porodičnog zakona FBiH, posebna je imovina koju za vrijeme trajanja bračne zajednice jedan bračni partner stekne po pravnom osnovu drukčijem od navedenog u članu 251. ovog Zakona.

59 Shmueli, B., *Love and the Law*, cit. str. 134.

60 Prema čl. 37. Preporuke Rec 5 (2002) države članice bi trebale predvidjeti uspostavu finansijskog sistema za naknadu štete žrtvama. Istanbulska konvencija u čl. 30. st 2.

dotiču ovog pitanja usvojen je princip subsidijarnosti, tj. naknada od štetnika pravilo, a tek ako se ne može ostavriti, tu obavezu preuzima država.

Dužnost države da osigura reparaciju žrtvama smatra se „simbolom brige države za žrtve.“<sup>61</sup> Državno obeštećenje, prema Evropskoj konvenciji o naknadi štete žrtvama nasilnih krivičnih djela, mora biti osigurano čak i kada počinitelj ne može biti krivično gonjen ili kažnjen.<sup>62</sup>

Novčano obeštećenje je jako značajno za žrtve koje su nerijetko finansijski ovisne o zlostavljaču, pa im novčani iznos koji dobiju na ime naknade omogućava nezavisnost i materijalnu sigurnost.<sup>63</sup>

Prvi državni program kompenzacije žrtvama krivičnih djela sa elementima nasilja uveo je Novi Zeland 1963. godine, a slijedeće godine su to učinile i Engleska, postepeno države SAD-a Australija, provincije u Kanadi.<sup>64</sup>

Danas takav program ima većina zemalja EU: Švedska, Francuska, Njemačka, Slovenija, Češka i dr.

Sredstva za Fond se obezbjeđuju iz oduzete imovine proistakle iz krivičnih djela, naplate kazni, donacija i poklona. Uglavnom postoji obaveza žrtve da sarađuje sa državnim organima, a slučaj mora prijaviti što je prije moguće.<sup>65</sup> U većini zemalja se predviđa da, ako je naknada

---

također predviđa da će odgovarajuća državna naknada biti dodijeljena onima koji su zadobili ozbiljne tjelesne povrede odnosno onima kojima je narušeno zdravlje, ako šteta nije pokrivena iz drugih izvora kao što je učinilac, osiguranje odnosno državno zdravstveno i socijalno davanje. To neće spriječiti članice da zahtijevaju vraćanje naknade od učinioca, dokle god se vodi računa o sigurnosti žrtve. Preporuka o pomoći žrtvama zločina R (2006)8 naročito naglašava da učinioci krivičnih djela moraju, što je moguće prije, nadoknaditi štetu prouzrokovanu žrtvi, a u slučaju da se od učinioca ne može dobiti naknada štete, država treba da obezbedi finansijsko obeštećenje.

61 *Krivična odgovornost i sankcionisanje počinitelja nasilja u porodici*, OSCE, str. 48.

62 Vidjeti član 2.st. 2 Evropske konvencije o naknadi štete žrtvama nasilnih krivičnih djela koju je Vijeće Evrope usvojilo 24. novembra 1983. godine. (European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes), dostupna na: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/116.htm> (02.02.2013)

63 Kohler, L. Rhonda, *The battered Women and Tort Law: A New Approach to Fighting Domestic Violence*, Loyola of Los Angeles Law Review, vol. 25 (1992) str. 1066.

64 Grupković, Brankica, *Kompenzacija žrtava krivičnih djela sa elementima nasilja*, Zbornik radova sa konferencije Pravo žrtava na kompenzaciju, Udruženje javnih tužilaca i zamjenika javnih tužilaca Srbije, Društvo sudija Srbije i oebis, Beograd 2011., str. 21.

65 U Danskoj podnosilac zahtjeva mora prijaviti djelo bez odlaganja, odnosno najkasnije 24 sata po izvršenju. U Austriji, Belgiji i Švedskoj zahtjev neće biti prihvaćen, ukoliko nije prethodno prijavljen.

Sve države članice predviđaju vremenski okvir u kome se zahtjev može podnijeti. Najkraći rok je u Irskoj - 3 mjeseca od djela, odnosno u Bugarskoj - 2 mjeseca po

isplaćena iz državnih sredstava, država stupa na mjesto žrtve i potražuje regres od štetnika.<sup>66</sup> Na ovaj se način sprječavaju prevare i lažni odštetni zahtjevi, a s obzirom na prirodu odnosa između štetnika i oštećenog.

U pojedinim državama poput SAD-a, žrtva osim od štetnika može pod određenim uslovima tražiti naknadu štete i direktno od države jer njeni (policijskih i drugi) organi nisu spriječili porodično nasilje.<sup>67</sup>

## **8. Specifičnosti sporova za naknadu štete zbog nasilja u porodici**

Treba naglasiti da su sporovi za naknadu imovinske i neimovinske štete zbog nasilja u porodici specifični zbog intimnog odnosa, ljubavi i emocija između štetnika i oštećenog, odnosno privrženosti žrtve zlostavljaču.

Ignorisanje posebnih karakteristika sporova za naknadu štete i izjednačavanje istih sa drugim sporovima građanskog prava, predstavlja ozbiljnu opasnost i podcjenjuje potrebe najboljeg interesa porodice.<sup>68</sup>

Imajući ovo u vidu, kao i činjenicu da sudski postupak samo produbljuje spor među stranama, sudovi bi trebali pribjegavati alternativnim načinima rješavanja sporova za naknadu štete među članovima porodice, odnosno stranke upućivati na medijaciju.<sup>69</sup> Za ovaj

pravnosnažnosti presude. U Češkoj, Španiji, Letoniji, Luksemburgu rok je 1 godina, u Švedskoj 2 godine od učinjenog dela ili okončanja sudskih postupaka, a najduži u Finskoj 10 godina. Ibid., str. 25 - 26.

66 Izuzetak u tom smislu jer Velika Britanija, gdje država nema pravo tražiti regres od učinioca.

67 Ovakvo rješenje je ocijenjeno kao dobra praksa od strane eksperne grupe UN-a. United Nations, *Good practices in legislation on violence against women*, op.cit. str. 16.

68 Walker, Janet, *Introduction to Family Mediation and its Special Characteristics and Advantages, Family Mediation in Europe: Proceedings*, 4th European conference on Family law, Strasburg, 1-2- okt. 1998, str. 25.

69 Prema čl. 86. Zakona o parničnom postupku FBiH ( „Sl. Novine FBiH“ br. 53/03, 73/05 i 19/06) (1) „Najkasnije na pripremnom ročištu, sud može, ukoliko ocijeni da je to svrsishodno s obzirom na prirodu spora i druge okolnosti, predložiti strankama da spor riješe u postupku medijacije, kako je predviđeno posebnim zakonom.“ Prema čl. 212. st. 2. Zakona o krivičnom postupku FBiH „Sud može predložiti oštećenom i optuženom, odnosno braniocu sprovođenje postupka medijacije putem medijatora u skladu sa zakonom, ako ocijeni da je imovinskopравни zahtjev takav da je svrsishodno da ga uputi na medijaciju. Prijedlog za upućivanje na medijaciju mogu dati i oštećeni i optuženi, odnosno branilac i to do završetka glavnog pretresa.“ Također, Deklaracija UN-a o temeljnim principima pravde za žrtve kriminala i zloupotrebe ovlasti naglašava da, kada je to u interesu žrtve, treba koristiti vanskudske mehanizme

oblik rješavanja porodičnopravnih sporova zalaže se većina savremenih autora,<sup>70</sup> a promovišu ga i međunarodni dokumenti.<sup>71</sup>

Medijacija između žrtve i učinioca je jedan od nasrasprostranjenijih oblika restorativne pravde.<sup>72</sup> Najveću primjenu ima u Evropi i Sjevernoj Americi.<sup>73</sup> Ovaj oblik mirnog rješavanja sporova je prvobitno u porodičnom pravu bio vezan isključivo za razvod braka, dok danas ima sve veću primjenu<sup>74</sup> i u drugim porodičnopravnim sporovima.

Cilj medijacije u parničnom postupku radi naknade štete je da se putem dijaloga dođe do sporazuma o načinu popravljjanja načinjene štete, koji se može ostvariti u formi izvinjenja, kroz novčanu naknadu, učešće u određenom programu i sl. Taj program predstavlja vrstu pomaganja oštećenom da na lakši način prevaziđe posljedice djela.<sup>75</sup> S obzirom na brojne prednosti ovog načina rješavanja sporova među članovima porodice nužno je razmotriti njihovu širu upotrebu u našem pravnom sistemu.<sup>76</sup>

Osim toga, zbog specifičnosti ovih delikata, sudovi bi, pored dosuđivanja novčane naknade nematerijalne štete, trebali uzeti u obzir i mogućnost izricanja drugih (nenovčanih) oblika satisfakcije kojim se može postići svrha naknade - poput izvinjenja i pokajanja štetnika, što je

---

rješavanja sporova, kao npr. posredovanje, arbitražu i uobičajene načine rješavanja sporova (čl. A st. 7.)

70 Vidjeti Shmueli, B., *Tort Litigation between Spouses*, cit., str. 238 *et seq.*, Čulo Margaletić, Anica i Kajtar Edit, *Mediation in Family and Labour Law Conflicts*, Contemporary Legal Challenges, EU – Hungary - Croatia, Pecs, Osijek, 2012., str. 565.

71 Prvi međunarodni instrument koji je uključivao odredbe o porodičnoj medijaciji je Evropska konvencija o ostavrenju dječijih prava (1996) koja naglašava značaj principa porodične autonomije i obavezuje države članice da promoviraju medijaciju, tj. mirne načine rješavanja konflikata u porodici koja se odnose na ostavrenje dječijih prava. Najznačajniji dokument Vijeća Evrope je Preporuka R (98) 1 Komiteta ministara državama članicama o porodičnoj medijaciji. Iako nije obavezujuća, preporuka je jako značajna jer sadrži osnovne principe i reguliše osnovne karakteristike postupka medijacije u porodičnim stvarima. I Preporuka 1639 (2003) o porodičnoj medijaciji i jednakosti spolova ima za cilja da osigura spolnu ravnopravnost u svim fazama postupka. O ovome vidjeti više kod Čulo Margaletić, Anica i Kajtar Edit, *ibid.*, str. 565 - 567.

72 U Bosni i Hercegovini je medijacija uređena Zakonom o postupku medijacije („Sl. glasnik BiH“ br. 37/04), Zakonom o postupku medijacije FBiH („Sl. Novine FBiH“ br. 47/07 i Zakonom o postupku medijacije RS („Sl. glasnik RS“ br. 57/07).

73 Sijerčić Čolić, Hajrija i Vranj, Vildana, *Uvod u penologiju i izvršno krivično pravo BiH*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011., str. 121.

74 Čulo Margaletić, Anica i Kajtar Edit, *op.cit.*, str. 564.

75 Sijerčić Čolić, H. i Vranj, V., *op.cit.*, str. 121.

76 Čulo Margaletić, A. i Kajtar E., *op.cit.*, str. 565.

žrtvi nekada važnije od iznosa novca koji bi primila na ime štete. Ovi se oblici naknade mogu izricati samostalno, ili u kumulaciji sa novčanom naknadom. Okolnost da se štetnik izvinio i pokajao može utjecati i na visinu naknade kada se ovaj oblik nematerijalne naknade kumulira sa novčanom satisfakcijom.

Zbog već naglašene specifičnosti ovih delikata, u literaturi kao i u pravnoj praksi se predlažu i drugi mehanizmi za efikasnije obeštećenje žrtava. Npr. uvođenje specijaliziranih sudova za slučajeve porodičnog nasilja,<sup>77</sup> odnosno „ženskih sudova“ koji su po svojoj formi simbolički, ali veoma značajni za žene koje su preživjele nasilje i za cjelokupnu javnost.<sup>78</sup>

Kako bi se obezbijedila zaštita prava i legitimnih interesa žrtva porodičnog nasilja na načelima društvene solidarnosti i pravičnosti, neki se autori čak zalažu za uvođenje obaveznog osiguranja od nasilja u porodici.<sup>79</sup>

## **9. Ostvarivanje prava na naknadu štete u praksi**

Iako su slučajevi porodičnog nasilja česti u praksi, relativno malo broj žrtava se odlučuje tražiti naknadu pretrpljenj štete,<sup>80</sup> bilo u krivičnom ili građanskom postupku.

Razlozi za to su brojni. Ono što najviše zabrinjava je činjenica da žrtave jednostavno nisu informisane o postojanju mogućnosti da ostvare pravo na naknadu za štetu koja je posljedica porodičnog nasilja. Upravo je informisanje o mehanizmu ostvarivanja ovog prava je ključan preduslov za naknadu,<sup>81</sup> a odgovornost da podrobno uputi žrtvu u njena prava u ovom smislu je obaveza, kako sudije, tako i tužioca.<sup>82</sup>

77 Ovakvi sudovi postoje u Engleskoj, gdje su uvedeni nakon što su se u provedenim pilot projektima pokazali jako uspješnim. Također u SAD-u pojedine države poput New York-a imaju ovakve sudove koji su nadležni i u krivičnim i u građanskim predmetima.

78 Sudovi ne donose presude, ali donose javne osude i vrše pritisak na institucije. Porotu ovakvih sudova čine žene i muškarci, osobe od moralnog integriteta. Studija o nasilju u porodici i nasilju nad ženama u Crnoj Gori, Ceed i SOS, 2012., [http://www.gendermontenegro.me/wp-content/uploads/2012/07/Studija-o-nasilju-u-porodici-i-nasilju-nad-zenama-u-CG\\_Jul-2012.pdf](http://www.gendermontenegro.me/wp-content/uploads/2012/07/Studija-o-nasilju-u-porodici-i-nasilju-nad-zenama-u-CG_Jul-2012.pdf), str. 15.

79 Vidjeti: Wriggins, J., op.cit., str. 152. - 169.

80 „Ne želim živjeti u nasilju – Mali pravni vodič za osobe koje žele prekinuti krug nasilja“, Gradski ured za zdravstvo, rad, socijalnu zaštitu i branitelje i Povjerenstvo za zaštitu od nasilja u obitelji u gradskom Povjerenstvu Grada Zagreba, str. 57. [http://sigurnakuca-medjimurje.hr/wp-content/themes/corporatio/images/097\\_vodic\\_preview.pdf](http://sigurnakuca-medjimurje.hr/wp-content/themes/corporatio/images/097_vodic_preview.pdf), (01.02.2013.)

81 Čl. A st. 5. Deklaracije UN-a o temeljnim principima pravde za žrtve kriminala i zloupotrebe ovlasti (Generalna skupština UN-a odluka br. 40/34, 29. novembra 1985. god.) <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r034.htm8>

82 *Krivična odgovornost i sankcionisanje počinitelaca nasilja u porodici*, Analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u

Osim toga, žrtve ne podnose tužbe i zbog toga što ne žele konfrontaciju sa štetnikom i oživljavanje boli i sjećanja u sudskom postupku<sup>83</sup> ili strahuju od nasilne odmazde zbog podnošenja tužbe ako žive u zajednici sa štetnikom.

Žrtve nasilja u borbi za njihova prava također demotivise činjenica što je vrlo neizvjesno da li će uopće dosuđenu naknadu ikada moći naplatiti od počinioca, jer najčešće okrivljeni, koji su obavezani da nadoknade štetu nemaju ništa od imovine i nisu zaposleni, pa je nemoguće provesti postupak prinudne naplate sudskim putem.<sup>84</sup>

### **Zaključak**

Zaštita pojedinca općenito, pa tako i zaštita od nasilja u okviru porodice zadatak je cijelog pravnog sistema, unutar kojeg građanskopravna sredstva imaju posebnu ulogu. Osim što dodatno destimulišu počinioca nasilja, one imaju za cilj da eliminišu posljedice porodičnog nasilja, prvenstveno kroz novčanu naknadu neimovinske štete žrtvi.

Danas je općeprihvaćeno da svako ima pravo na naknadu štete, bez obzira na to u kakvom je odnosu sa štetnikom. To nije oduvijek bilo tako. U common law – u je među članovima porodice postojao imunitet koji je onemogućavao podnošenje tužbe za naknadu neimovinske štete, dok se u evropsko kontinentalnom pravu pod utjecajem političke ideologije u socijalističkim zemljama, pa tako i kod nas, neimovinska šteta dugo uopće nije dosuđivala.

Danas je naknada neimovinske štete općeprihvaćen način da se žrtvi omogućí uspostavljanje psihičke i emocionalne ravnoteže koja je postojala prije štetnikove radnje, iako je jasno da novac ne može u potpunosti eliminisati štetu.

S obzirom da se zahtjev za naknadu štete u slučajevima porodičnog nasilja zasniva na općim materijalnim pravilima obligacionog prava, sudska praksa i pravne norme se moraju senzibilizirati i prilagoditi delikatnim porodičnim odnosima.

---

Bosni i Hercegovini, OSCE, 2011., [http://www.oscebih.org/documents/osce\\_bih\\_doc\\_2012022017152706bos.pdf](http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2012022017152706bos.pdf), str 59.

83 Generalno uzevši, tužbe protiv učinilaca, zahtjevaju da žrtva aktivno učestvuje u sudskom postupku, uključujući usmeno i pismeno svjedočenje vezano za naneseo zlo i pretrpljenu štetu i gubitak.

84 Kostić, Tijana, *Ostvarivanje prava na naknadu štete u parničnom postupku*, Zbornik radova sa konferencije Pravo žrtava na kompenzaciju, Udruženje javnih tužilaca i zamjenika javnih tužilaca Srbije, Društvo sudija Srbije i oeps, Beograd 2011., str 32.

Zbog činjenice da porodična pitanja podrazumjevaju emocionalnu komponentu i trajnost, naročito u odnosu između roditelja i djece, bilo bi poželjno da se u ovakvim predmetima pokuša doći do rješenja spora u alternativnom postupku (medijacija). Sudovi bi u postupcima za naknadu štete prioritet trebali davati i nematerijalnim oblicima naknade koji su prikladni s obzirom na prirodu ovakvih sporova.

Osim toga, kako bi se izbjegla sekundarna viktimizacija, sudovi bi u slučajevima kada je žrtva istakla imovinskopравни zahtjev u krivičnom postupku o njemu trebali sami odlučivati, uprkos opasnosti da bi zbog toga moglo doći do odugovlačenja postupka.

Analizirajući praksu brojnih evropskih država u pokušaju da žrtvama nasilja omoguće lakše ostvarivanje prava na naknadu uočava se da u većini tih zemalja postoje državni Fondovi za kompenzaciju. Takav Fond trebalo bi uspostaviti i u Bosni i Hercegovini, a u skladu sa obavezama naše države koje proizilaze iz međunarodnih dokumenata.

Statistike pokazuju da je broj podnesenih zahtjeva za naknadu štete mali u odnosu na broj slučajeva prijavljenog porodičnog nasilja. Razlozi za to su brojni. Ostvarivanje ovog prava zavisi od prethodne realizacije brojnih drugih prava poput: prava na zaštitu od nasilja i prava na sigurnost, prava na informisanje, prava na medicinsku zaštitu, prava na pravnu pomoć i sl. Zato se država mora potruditi da žrtvi na raspolaganje stavi sva pravna sredstva i učini joj dostupnim sve mehanizme kako bi se ne samo odbranila od nasilja, već i sanirala neimovinsku štetu koju je pretrpjela.

Mr. sc. Lana Bubalo  
University of „Džemal Bijedić“ Faculty of Law

## **DOMESTIC VIOLENCE VICTIMS' RIGHT TO DAMAGE COMPENSATION**

### **Summary:**

This paper deals with issues of domestic violence from the civil law perspective with reference to the victims' right to compensation.

It provides overview of the possibilities to acquire compensation for pecuniary and non-pecuniary damages in domestic and comparative law from a historical standpoint, and it continues by examining the current state of law.

After the presentation of the relevant international and domestic legal framework, civil measures that are available to victims are analyzed, and the ways to exercise them more efficiently in court proceedings are suggested.

Due to the specific relationship between the victim and the wrongdoer, the need for applying alternative forms of dispute resolution between family members is indicated.

In order to avoid secondary victimization, it is suggested that criminal courts themselves resolve the damage claims, instead of referring the parties to civil procedure.

In line with current trends in comparative and international law, the necessity of compensation of domestic violence victims from a specially established State fund is emphasized.

**Keywords:** Domestic violence, compensation, compensation claims, state victim compensation fund.